

גבולות היחידה: דברים פרק כ' פסוקים א'-ט'

נושא היחידה: יציאה למלחמת הרשות

מספר שיעורים לפי המתווה: 1

כתב: עידן מגור

כללי:

בפרק שלנו, אנו מתחילים ללמוד על סדר היציאה למלחמת רשות.

ביחידה שלנו נעמוד על ההבדל בין מלחמת הרשות לבין מלחמת המצווה, במי והיכן נלחמים, מי יוצא למלחמה ומי פטור ממנה.

נלמד על ההבדל בין מלחמות עם ישראל הבא בשם ה', לבין מלחמות הגויים הבאים בכוח זרועם.

פתיחה:

בפתיחת נאמר לתלמידים שהשיעור הזה אנו יוצאים למלחמה! אך לפני כן, ננסה רגע לחשוב מדוע ומתי עם ישראל יכול לצאת למלחמה.

נכון את הדיון להגדרות של **מלחמת מצווה**: כיבוש הארץ מידי שבעת העממים על ידי יהושע בן נון, ומלחמה של עזרת ישראל מיד הקמים עליו להורגו. במלחמה זו, לא משאירים ניצולים ("לא תחיה כל נשמה"), וכולם יוצאים למלחמה, אין פטורים. זאת מול **מלחמת רשות**: מלחמה להרחיב את גבולות הארץ, מתוך צורך כלכלי או דמוגרפי (מקום).

נאמר לתלמידים שהיום נלמד על סדר היציאה לקרב - מי יוצאים וכיצד, ומי אינו יוצא.

(אפשר לציין כבר עכשיו שאנו עוסקים במלחמת רשות, ואפשר להשאיר את זה פתוח כרגע ולתת לתלמידים לנסות לחשוב בעצמם – באיזו מלחמה מדובר כאן? באיזו מלחמה התורה תפטור אזרחים מהמלחמה?)

לימוד הפסוקים:

נתחיל לקרוא את הפסוקים מתוך החומש:

ניתן לקרוא את הפסוקים בחלוקה בין תלמידי הכיתה, ועדיף שכל הכיתה תקרא את הפסוק המרכזי: 'כִּי-תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל-אִיֶּבֶת, וְרֵאִיתָ סוֹס וְרֶכֶב עִם רֵב מִמֶּךָ--לֹא תִירָא, מִהֶם: כִּי-יְהוֹה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ, הַמַּעֲלֶךְ מִאֲרֶץ מִצְרָיִם.'
- 'לא תירא מהם' -

המורה ישאל את התלמידים מה יכול להיות מפחיד בשדה הקרב (כדאי לכתוב על הלוח).

המורה יאמר לתלמידים לעיין ברש"י שמתאר את אמצעי ההפחדות שהיו נוקטים מלכי אומות העולם כדי להפחיד את אויביהם

המורה ישאל את התלמידים מה יכול לגרום הפחד בשעת המלחמה?.

אפשר להשמיע פסקול מפחיד בהתאם לדברי רש"י הנ"ל

שאלה: מדוע במלחמות ישראל לא צריך לפחד?

נפנה את התלמידים לפירוש רש"י לפסוק ד', דיבור המתחיל "כי ה' אלוקיכם הולך לפניכם",

המסביר את ההבדל שבין מלחמות ישראל הבאים ב'נצחוננו של מקום' לבין אומות העולם הבאים בכוח 'נצחוננו של בשר ודם'. מכיוון שהקדוש ברוך הוא שולט על כל העולם, המלחמה אינה מוכרעת ע"י כמות החיילים והנשק, כמו במלחמת דוד וגליית (ראה הרחבות). ניתן גם לתאר בקצרה את ניסי מלחמת 'ששת הימים' (ראה בפרק ההמחשות)

לציין שמכיוון שאנו "באים בנצחוננו של מקום", יש לכך השלכה על דברים שיחזקו או יחלישו את חיילינו - קיום המצוות והתנהגות מוסרית וישרה. (כדברי רש"י בפסוק א' ובפסוק ג')

פסוק ב' - המורה יקרא את הפסוק 'והיה כקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן ודבר אל העם'

'ונגש הכהן' – על איזה כהן מדובר כאן? (משוח מלחמה, נמשח במיוחד לצורך מלחמה זו בשמן המשחה. אפשר גם להביא את דברי הרמב"ם בהלכות מלכים פ"ז).

פסוקים ג'-ד' - בשלב זה, ניתן לתלמיד אחד להציג את הכהן משוח המלחמה, והוא יקרא את הפסוקים שהכהן אומר (ג'-ד'), ושלושה תלמידים אחרים יציגו את השוטרים, שיקראו את הדברים שאומרים השוטרים (ה'-ז'). (אפשר להכין להם מראש איזו 'תגית' כהן משוח מלחמה 'שוטר' וכדו'. ראו באמצעי המחשה.)

ואמר אלהם שמע ישראל, אתם קרבים היום למלחמה על-איביכם; אל-ירך
לבבכם, אל-תיראו ואל-תחפזו ואל-תערצו--מפניהם. כי יהוה אלהיכם, ההלך
עמכם--להלחם לכם עם-איביכם, להושיע אתכם.

נתבונן מדוע כופלת התורה ארבעה ציוויים: 'אל ירך לבבכם, אל תיראו, ואל תחפזו
ואל תערצו'? [כנגד ארבע טכניקות הפחדה של אומות העולם (רש"י לפסוק ג'): שהיו
מגיפין בתריסיהם (המגינים שלהם), מקישים אותם אחד לשני להשמיע קול, מכים
בשוט על הסוסים כדי שיצהלו, צווחים בקול ותוקעים בשופרות.] (ראו באמצעי
המחשה.)

פסוקים ה'ז' – הכהן, ואחריו השוטרים, קוראים את הפסוקים הבאים (ה'ז') על
שלושת האנשים שיהיו פטורים המלחמה ויחזרו לביתם.

**ודברו השטרים, אל-העם לאמר, מי-האיש אשר בנה בית-חדש ולא חנכו, ילך וישב
לביתו: פן-ימות, במלחמה, ואיש אחר, יחנכנו. וזמי-האיש אשר-נטע כרם, ולא
חללו--ילך, וישב לביתו: פן-ימות, במלחמה, ואיש אחר, יחללנו. ז ומי-האיש
אשר-ארש אשה, ולא לקחה--ילך, וישב לביתו: פן-ימות, במלחמה, ואיש אחר,
יקחנה.**

כדאי לתת לתלמידים לחזור על שלושת הפטורים:

- "ארס אישה ולא לקחה" (לא התחתן)
- "בנה בית ולא חנכו" (לא התחיל לגור בו)
- "נטע כרם ולא חיללו" וחילול הוא הפעם הראשונה שבה אפשר להשתמש
בפירות לאחר שלוש שנות הערלה)

שאלה: מדוע, לדעתך, מחזירים את האנשים האלה מן המלחמה?

אדם שהוא טרוד בדבר, קשה לו להתרכז במלחמה, והוא יפחד תמיד שיקרה לו
משהו, ולא יוכל להילחם כראוי. (ניתן לצטט את הכתוב בספר חשמונאים על דברי
יהודה המכבי לפני היציאה לקרב באמאוס -ראו הרחבות.)

פסוקים ח'-ט'- השוטרים (בלבד) חוזרים ואומרים 'מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו'. נשאל את התלמידים: מה ההבדל בין הפטור המוזכר בפסוק זה לבין שלושת הפטורים הקודמים?
נשים לב למילים: "הירא ורך הלבב" – פסוק זה אינו עוסק באדם טרוד, אלא באדם שמפחד.

ממה הוא מפחד?

נפנה את התלמידים לרש"י בפסוק ח'- "הירא ורך הלבב".

שני פירושים:

רבי עקיבא – כמשמעו, פוחד מהמלחמה, כמו שראינו בתחילת השיעור.

רבי יוסי הגלילי – פוחד מעבירות שבידו, שבגללן ייפול במלחמה.

(בפרק ההרחבות, תוכלו לראות על אילו עבירות מדובר.)

לאחר שכל הפטורים עוזבים את שדה הקרב, פוקדים שרי צבאות בראש העם, כשמכאן והלאה אף אחד אינו פורש ובורח, מכיוון שכל אחד שיברח עכשיו, עלול לגרום למהומה ופחד רב במחנה, וכדברי רש"י: "שתחילת נפילה – ניסה".

הצעות להמחשה:

א. דימוי שדה הקרב:

אפשרות א': השמעת פסקול מפחיד או סרטון.

אפשרות ב': חלוקת התלמידים לקבוצות: חלק צועקים קריאות קצובות, חלקם מכים על השולחן, וחלק תוקעים בשופרות.

ב. הדמיה של מעמד היציאה למלחמה:

כל הכיתה מסתדרת בשלשות או בצורת ח' (כמו שעומדים היום בצבא), ומולם עומדים ארבעה תלמידים: אחד הוא הכהן משוח המלחמה (כדאי להכין לו 'תג' או כובע, אבל לא חובה) ועוד שלושה שוטרים. הכהן משוח המלחמה בלבד יקרא את הפסוקים ג'-ד' (בדרמטיות). הכהן, ואחריו השוטרים, יקראו את פסוקים ה'-ז'. אפשר לתת לכמה תלמידים לעזוב את הח' (בסיכום מראש). רק השוטרים יקראו את פסוק ח'.

ג. מלחמות ישראל בדורנו - 'מעטים מול רבים' - סרטון קצר על מלחמת 'ששת הימים' (מומלץ: מלחמת ששת הימים באנימציה – יוטיוב)

<https://www.youtube.com/watch?v=c5rWz5vv-qM>

מסרים והפנמה:

'לא תירא מהם' בטחון בה' בשדה הקרב.

כדאי לצטט את דברי הרמב"ם בהלכות מלכים ומלחמותיהם, פרק ז' הלכה ט"ו:

"ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד... וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה ויבנה לו בית נכון בישראל ויזכה לו ולבניו עד עולם ויזכה לחיי העולם הבא שנאמר כי עשה יעשה ה' לאדוני בית נאמן כי מלחמות ה' אדוני נלחם ורעה לא תמצא בך וגו' והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך."

סיכום:

תלמידים יקרים, רואים אנו מפרשה זו כיצד ה' יתברך שומר על עם ישראל - 'בכל דור ודור קמים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם'. למדנו על הביטחון של דוד במלחמתו בגליית, וכן על הביטחון של המכבים במלחמתם ביוונים.

בשיעור הזה למדנו על מלחמת הרשות, ועל האנשים הפטורים ממנה. בשיעורים הבאים נלמד על 'מלחמת מצווה'. סדר היציאה למלחמה במלחמת מצווה שונה בתכלית ממה שלמדנו כאן.

הרחבות :

א. מלחמת דוד וגליית:

כדאי לקרוא עם התלמידים (רצוי בעל פה) במיוחד את הפסוק הראשון שמתאר כיצד דוד אומר לגליית שהוא בא בשם ה' אלוקי מערכות ישראל (שמואל א' פרק י"ז):

מה ויאמר דוד אל הפלשתי אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון ואנכי בא אליך בשם יהוה צבאות אלהי מערכות ישראל אשר חרפת. **מ**ו היום הזה יסגרך יהוה בידי והפיתך והסרת את ראשך מעליך ונתתי פגר מחנה פלשתים היום הזה לעוף השמים ולחית הארץ וידעו כל הארץ כי יש אלהים לישראל. **מ**ז וידעו כל הקהל הזה כי לא בחרב ובחנית הושיע יהוה כי ליהוה המלחמה ונתן אתכם בידו. **מ**ח והיה כי קם הפלשתי וילך ויקרב לקראת דוד וימהר דוד וירץ המערכה לקראת הפלשתי. **מ**ט וישלח דוד את ידו אל הכלי ויקח משם אבן ויקלע ויך את הפלשתי אל מצחו ותטבע האבן במצחו ויפל על פניו ארצה. **נ**ו ויחזק דוד מן הפלשתי בקלע ובאבן ויך את הפלשתי ומיתהו וחרב אין ביד דוד. **נ**ז וירץ דוד ויעמד אל הפלשתי ויקח את חרבו וישלפה מתערה וימתתהו ויכרת בה את ראשו ויראו הפלשתים כי מת גבורם וינסו.

ב. "מיהו האיש הירא ורך הלבב" - ישנם לכך שני פירושים ברשי:

1. הירא לראות חרב שלופה.

2. 'הירא מעברות שבידו'. על איזה עבירות מדובר כאן? במשנה במסכת סוטה, מובא בשם רבי יוסי, שזה רק מי שיש בידו עבירות דאורייתא בלבד. רבי יוסי אומר: אפילו עבירות מדברי סופרים, ובגמרא מובא שאפילו על דבר יותר קל. למשל: אם דיבר בין תפילין של יד לתפילין של ראש, חוזר מהמלחמה.

ג. **קרבות המכבים**: המכבים היו כוהנים. בספר חשמונאים מופיע תיאור של כינוס תפילה שערך יהודה המכבי לפני הקרב באמאוס שבסיומו: "**ואחרי-כן העמיד יהודה שרי אלפים ושרי מאות, שרי חמישים ושרי עשרות, ויאמר לבוני-בתים ולמארסי נשים ולנוטעי כרמים ולרכי הלבב לשוב כל אחד לביתו על פי תורה**".